

**NKUZỊ NA ỌMỤMỤ ASỤSỤ IGBO N'ỤLỌAKWỤKWỌ SEKỌNDỊRỊ: IHE
ONYENKUZỊ GA-EBU N'UCHE**

By

DOM-ANYANWU, NGOZI L. (PhD)

COLLEGE OF LANGUAGES AND COMMUNICATION ARTS EDUCATION
LAGOS STATE UNIVERSITY OF EDUCATION
Tel: 08084805494; E-mail: ngoqidom@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8306858>

ỤMĪEDEMEDE:

Ederede a gbadoroṅkwụ na nkuzi na ọmụmụ asụsụ Igbo n'ụlọakwụkwọ Sekọndirị. Mbunuche ederede a bụ ka nkuzi na ọmụmụ asụsụ Igbo wee tọọ atọọ n'ụlọakwụkwọ Sekọndirị ma bụrụkwa ihe e ji amaatu, ka ndịkuzi asụsụ Igbo mara kpomkwem ihe ndị ha kesiri ime na klaasi ka nkuzi na mmuta wee dị uto ma na-aga werewere. Ederede a gbadoroṅkwụ ebe ndinkuzi nọ na sekọndirị nọ. Ụfọdụ ihe ndinkuzi na-akuzi asụsụ Igbo ga-ebu n'uche tupu ha akuzi wee nkuzi ha bụ ndia Mbunuche nkuzi, Ngwa nkuzi, Mkpalitemmụọ ndi ozoga. E deputawkwara akparamagwa puruiche onyenkuzi tosiri ikpa na klaasi. Ederede a nyere ntuziaka ka ndikuzi na-akuzi asusụ na omenala Igbo gbasi mbo ike ihu na ha matara ihe ndi ha ga-eme ka nkuzina ọmumụ asusụ Igbo n'ulokwukwo Sekondiri toọ atoo, di mfe ma na-agaka werewere. Ka asusụ na omenala Igbo wee buru ihe a maara amara na mba niile di n'ụwa.

Ọkpurukpụ Okwu: Asụsụ, Mbunuche, Ndinkuzi, Omenala, Ọmumụ

MMALITE:

N'afọ 1969' ndiokammuta nwere ogbakọ ntuleuche ka nkuzi na mmuta ga-esi adi n'obodo anyi bu Naijiria. O bu otu NIGERIAN EDUCATIONAL RESEARCH COUNCIL (NERC). Buzi nke a na-akpo NIGERIAN EDUCATIONAL RESEARCH AND DEVELOPMENT COUNCIL (NERDC) ugbua kporo nzukontuleuche ahụ Mbunuche nzuko a bu (1) Ilebaanya na nkuzi na ihe ọmumụ a na-emegasi n'ulokwukwo obodo Naijiria bu nke ndioha jiri aka ha mee maka o dimma nke ha. Bukwa nke ndi obodo Naijiria na-eritagli uru o bula na ya. (2) Ime ka agumakwukwo buru ihe ga-abara ndi na-agu ya na obodo ha uru (3) Ime ka asusụ na omenala Naijiria buru ihe kwudosiriike ma sie ike nsachapu [FRN; 2008).

A Publication of College of Languages and Communication Arts Education, Lagos State University of Education

E deputara n'akwukwo okemuta a na nwataakwukwo obula ga-amuriri asusu aranne ya dika asusu Naijiria nke mbu (NL1) ma mukwa otu n'ime asusu ato ndi ozo (HAUSA, IGBO NA YORUBA) dika asusu Naijiria nke abuo (NL2) n'uloakwukwo sekondiri. Mkpebi a mere e jiri malite ikuzi asusu ato ndia n'uloakwukwo sekondiri niile di na Naijiria dika asusu nke mbu na asusu nke abuo (NL1 and NL2). O bu nke a mere e jiri malite nkuzi na omumu asusu Igbo n'uloakwuko sekondiri niile no na Naijiria. Korikulom eweputara maka asusu nke abuo riri mperi nke ukwu bu nke eweputara n'afu agumakwukwo (1982/1983). Ufodu ndi okammuta kutoro ya bu korikulom. Mmadu dika Ihebuzor (1988) siru na mbunuche korikulom ahuru erijughiafu ma ncha. Dom-Anyanwu (2016) siri na ndinkuzi asusu Naijiria jiri ie hapu korikulom ahu n'ihu mperi o riri. Ha malitere iji korikulom ndi NL1 ee na-akuziri ndi na-amu asusu ndia dika asusu nke abuo (NL2). Site n'aka ndiokammuta asusu Naijiria na-ebé, ya na site na mbu ndi otu Language Development Centre (LDC) gbara, e weputara korikulom ozo maka asusu Naijiria nke abuo n'afu 1999 bu nke e ji akuzi asusu Naijiria dika asusu nke abuo. Korikulom nke weputara mbunuche asusu ato ndi a n'iche n'iche, weputa ndinaiokwu niile ma weputakwa usoro nkuzi ndi nkuzi ga-agbaso wee akuzi nkuzi ha.

Nkwaputa Nsoybu

Na agbanyeghi mweputa korikulom, mbunuche nkuzi na usoro niile weputara iji kuzie asusu Igbo n'uloakwukwo Naijiria, o wekwara ewu na okuko anya na ndinkuzi asusu Igbo ufodu amaghi ihe ha kwesiri ime ma ha baa na klaasi ma ya foduzie ikuzi ha nkeoma. Obu nke a kpatara odee jiri choo igosiputa kpomkwemi he ndinkuzi ga-ebu n'uche mgbe ha na-akuzi nkuzi ha ka nkuzi na mmuta wee gaa ziriri werere.

Mbunuche Nchocha;

Mbunuche nchocha a bu ;

1. Ka nkuzi na omumu asusu Igbo wee di mfe.
2. Ka ndinkuzi asusu na omenala Igbo mara kpomkem ihe ndi ha tosiri ime ka nkuzi na omumu asusu na omenala Igbo wee di mfe ma too utu na mmuta.
3. Ka nkuzi na omumu asusu na omenala Igbo na-etowanye nkeoma

Uru Nchocha:

Nchocha a ga-eme ka omumu asusu na omenala Igbo na-eto eto nkeoma. O ga-eme ka mmuta asusu Igbo di mfe ma meekwa ka asusu Igbo buru ihe a ma-ama na mba niile.

Ihe Onyenkuzi Ga-Ebu N'uche Mgbe O Na-Akuzi Nkuzi Ya

A Publication of College of Languages and Communication Arts Education, Lagos State University of Education

Ọ dị ụzọ ihe atọ dị mkpa na nkuzi ọ bụla. Ha bụ ndị a ;

1. **Onyenkuzi** ; Nke a bụ otu ihe di nnukwu mkpa na nkuzi ọ bụla. Ọ bụ onyenkuzi na-akuziri ụmụakwụkọ ka ha wee mụta. Ọ bụrụ na onye nkuzi anoghi ya, nkuzi agaghị enwe isi nke a putakwara na agaghị enwe mmụta ọ bụla.
2. **Ụmụakwukwọ**; Nke a dịkawa nnukwu mkpa n'omumụ ọ bụla. Ọ bụ ụmụakwukwọ ka onyenkuzi ga-akuziri. Ihe nke a putara bụ na-ewepu ụmụakwukwọ, nkuzi agaghị enwe isi n'ihì na onyenkuzi agaghị akuzii onwe ya.
3. **Ndinaisiokwu nkuzi**; Nkea bụ isiokwu nyenkuzi na-akuziri ụmụakwukwọ ya. Ọ bụ okwu a kpu n'onyị kpomkwem nke bụ isi a hụrụ kwaba okpu, bụrụ na ọ dighi, nkuzi agaghị enwe isi makaseparate ọbụ na ya ka nkuzi gbadoroukwu.

Ihe nke a putara bụ na onyenkuzi nwere ihe ọ ga-akuziri ụmụakwukwọ ka nkuzi na mmụta wee zuo oke. Ihe ndi ọzọ dị mkpa onyenkuzi ga-ebu n'uche ka nkuzi ya wee tọọ atọọ ma di mfe n'ebe ụmụakwukwọ nọ bụ ndi a ;

1. Afọ Ụmụakwukwọ;

Otu n'ihe onyenkuzi ọ bụla kwesiri ima nkeoma ma bụrụ kwa ya n'uche mgbe ọ bụla ọ na-akuzi nkuzi ya bụ afọ ụmụakwukwọ ya. Nke a ga-eme ka o kwado nkuzi ya etu ọ ga-esi diri ụmụakwukwọ ya mma. Ọ ga-eme ka ọ ghara ikuziri ụmụakwukwọ ya ihe kariri afọ ha. Ọ gakwa enyere ya aka imata ụdị ngwa nkuzi ọ ga-iji guziere ụmụakwukwọ ahụ. Ọ bụ nke a mere oge nkuzi ji adi iche iche site na klaasi rue na klaasi. Onyenkuzi ọ bụla kwesiri ibu nke a n'uche tupu ọ malite nkuzi ya.

2. Mbunuche Nkuzi;

Mbunuche nkuzi bụ ihe onyenkuzi bu n'uche kpomkwem ụmụakwukwọ ya ga-enwe ike mee na ngwucha iheomumụ ha. Mbunuche nkuzi na-enyere onyenkuzi aka na nkuzi ya site na-igbaziri ya ụzọ. Ọ bụ mbunuche nkuzi ka onyenkuzi na-agbado ukwụ wee annwalee nkuzi ya mgbe ọ kuzichara nkuzi ya. Onyenkuzi ọ bụla kwesiri ima ụdidi mbunuche nkuzi atọ e nwere dika ; Mbunuche ke mmuta; Mbunuche ke mmetutaobi ; Mbunuche ke mmeghari aka.

Onyenkuzi ọ bụla kwesiri igbadoukwu n'udidi mbunuche ndi a wee ziputa mbunuche nkuzi ya oge obula. N'ezie, mbunuche nkuzi di ezigbo mkpa n'ihì na obu ya bu isi a huru kwaba okpu na nkuzi obula.

3. Ngwa Nkuzi;

Ngwankuzi bụ ngwongwo niile onye nkuzi jiri bata na klaasi bu ndi na-enyere ya aka na nkuzi ya. Nkuzi ọ bula a na-egighi ngwa nkuzi kuzie anaghi atọ atọ. Ngwa nkuzi di n'udi n'udi. E nwere ndi akpuru akpu, ndi turu atu, ndi e sere ese, ndi a turu atu, Onyenkuzi obula kwesiri

imanke a nkeoma ma werekwa ha na-arụ ọrụ nkuzi ya nkeoma. Ngwa nkuzi bara uru dị iche iche na nkuzi na omumụ asụsụ Igbo. Ọ na-eme ka nkuzi mfe. Ọ na-eme ka onyenkuzi ghara ikwu ọtụtụ okwu na klaasi. Ọ na-eme ka mmụta di mfe ma ọọ atọ. Ọ na-eme ka umuakwukwo ghara ichefu. Ihe onyenkuzi ha kuziiri ha ma nweekwa ike cheta ha n'ule. Onyenkuzi ọ bula kwesiri ima ụdị ngwa nkuzi di iche iche ma mara kwa ụzọ kacha mma ọ ga-esi ji ya rụọ ọrụ nkuzi na klaasi. E kewara ngwa nkuzi ụzọ atọ. Ha bu ndi a : NGWA KE OKPURUPO, NGWA KE UCHE, NGWA KE UDIDI CHI YA.

Nkuzi ọ bula ga-enweriri ngwa nkuzi a ga-eji kuzie ya.

N'ezie ngwa nkuzi bu ide ji nkuzi niile burukwa ihe na-eme ka nkuzi na mmuta di uto ma dikwa mfe.

4. Mkpalite Mmụọ Umụakwukwo;

Nke a bu otu n'ime ihe ndi onyenkuzi ga-ebu n'uche mgbe ọ na-akuzi nkuzi ya. Mkpalitemmụọ bu ija nwataakwukwo mere nkoma na klaasi mmama too ya otuto bu nke ga-eme ka o tinye uchu n'ihe omumụ site n'obianuri. Onyenkuzi ọ bula kwesikwara ima na nwatakwukwo ọbula kwesiri njalite ma o motara ihe a kuziri ma ọ mutaghi. Nke aga-eme ndi nke naamaghi ka ha tinyekwuo uchu n'iheomumụ ha. Onyenkuzi kwesiri idi na-agba umuakwukwo ndi di etu a ume site n'oge rue n'oge. Mkpalitemmụọ na-eme ka umuakwukwo ghara idamba ma tinyekwa uchu n'ihe omumụ ha.

5. Nkwughari;

Nke a bu usoro onyenkuzi na-agbaso ka umuakwukwo ya wee nwee ike mutachaa nkeoma ihe ndi ha na amutaghi mgbe izizi onye nkuzi ha kuziri ha. Nkwughari na-enyere ndi ike mmuta ha na-etobeghi nke oma aka ka ha wee muta ihe a na-eme. Onyenkuzi ọbula kwesiri ima na nkwughari nkuzi di oke mkpa na mmuta umuakwukwo.

6. Nnwale Nkuzi ;

Nke a bu otu n'ime ihe ndi onyenkuzi ga-ebu n'uche mgbe ọ na-akuzi nkuzi ya. Nnwale nkuzi bu iji mara ogo mmuta umuakwukwo nwere n'iheomumụ ha nwere. Nke a ga-eme ka onyenkuzi mara ihe ọzọ ọ ga-eme. Nnwale nkuzi nakwa enyere onyenkuzi aka imata ka usoro nkuzi ya siri gaa ma marakwa ma ọ ga-agbanwe usoro nkuzi ya ma ọ bu tinyekwuo ya ihe. Onyenkuzi ọbula ga-agba mbọ na-anwale nkuzi ya nkeoma. Ọ ga-agbakwa mbọ nyehachi umuakwukwo osisa nnwale ha. Ọ bu mbunuche nkuzi ọ bula ka a na-agbadoukwu wee na-anwale umuakwukwo dika onyenkuzi siri deputa ya na mbido nkuzi yana umuakwukwo ga-enwe ike mata ihe ndi a na ndi ọzọ na ngwucha iheomumụ a.

7. USORO NKUZI ;

Nke a bụ usoro onyenkuzi na-agbaso wee akuzi nkuzi ya. Dịka ihu mmadụ siri dị icheiche, etu ahụ ka-esiri nwee usoronkuzi di icheiche. Onyenkuzi ọ bụla kwesiri ịma udiri usoro nkuzi di icheiche. Ufodu ndinkuzi amaghi ihe a na-ako maka usoro nkuzi. Ihe ndinkuzi di etu maara bu nzu odee na ugbo ojii. Ihe nke a na-egosi bu na ufodu ndinkuzi na-akuzi asusu na omenala Igbo n'uloakwukwo ukwu maabu na mahadum enweghi mmuta rituru afo n'ihe gbasara usoro nkuzi. Ufodu n'ime anaghi usoro nkuzi e kwesiri iji kuziasusu igbo di ka asusu nke abuo. Otu ihe di nnukwu mkpa na nkuzi asusu na omenala Igbo di ka ọ siri metuta usoro nkuzi bu na enweghi usoro nkuzi kachasi ibe ya mma. Usoro nkuzi ọ bụla onyenkuzi jiri mee ka mmuta di mfe ma tootoo bu ezigbo usoro nkuzi.

8. Akparamagwa Puruiche Nke Onyenkuzi Na Klaasi

Ọ bụ asusu Igbo ka a ga na-asu na klaasi Onyenkuzi ga-ama asu asusu Igbo nkeoma. Onyenkuzi ga-enye umuakwukwo ohere ka ha na-ekwu okwu na klaasi site na-isu asusu Igbo. Onyenkuzi ga na-agaghari na klaasi Ọ ga na-akpalite mmuo umuakwukwo ndi nke na-eme Mkpaitaaka n'asusu Igbo.

Onyenkuzi ga na-achi ochi, na-egwunyere umuakwukwo egwu ma na-ajalitekwa mmuo ha elu.

Onyenkuzi ga na-enye umuakwukwo osisa nnwale ọ bụla O nyere ha. Nke a ga-eme ka umuakwukwo mara ebe ha kwu.

Ebe Nchocha a Gbadoro Ukwu

Nchocha a gbadoro ukwu ebe ndi nkuzi na-akuzi Igbo no na sekondiri na usoro nkuzi ha no.

Tiori Nchocha

Nchocha a jiri tiori Stufflebeam CIPP (1999) bu nke gosiri onodu onyenkuzi ọ bụla na nkuzi ya ka umuakwukwo wee muta ihe ọ na-akuziri ha, tiori a lebara anya na usoro nkuzi onye nkuzi Igbo na klaasi ma lebakwa anya n'uru ngwa nkuzi bara na-ikuzi asusu Igbo na etu onyenkuzi ga-esi ji ya ruo oru nkuzi na klaasi.

Nnyocha Agumagu

Odee nchocha a nyochara agumagu ndi odee ufodu derena bu ndi metutara isiokwu nchocha a. Nyocha ndi o mere gbadoro ukwu na-usoro nkuzi na ihe ndi ozo onyenkuzi nwere ike ime ka nkuzi na mmuta di mfe.

Usoro Nkuzi:

Onyenkuzi asụsụ Igbo ọ bụla kwesiri ima na nkuzi ya ga-atọ atọ ma nwee nghota pụrụiche ma ọ gbaso usoro nkuzi rijuru afọ wee kuzie nkuzi ya. Nke a ga-emekwa ka ụmụakwụkwọ mụta ihe ọ na-akuzi na-atufughi oge.

Dịka Ivowi (1985) siri kwu, usoro nkuzi ọ bụla dị mma ga-emetụtariji mmekọrịta onyenkuzi, ụmụakwụkwọ na ihe ọ na-akuzi. Nke a bụ maka usoro nkuzi agaghị enwe ike ịdị na ihe ọmụmụ ma ọ bụrụ na ụmụakwụkwọ anaghị ya.

Dịka Dom-Anyanwu (2016) siri kwuo, “Ugbua abughị mgbe onyenkuzi na-eji naanị nkọkiri kọ na ugbo ojii akuzi nkuzi ya. Nke a metụtara nkwenye Dom-Anyanwu & Iwuala (2010) bụ ndị hụrụ usoro nkuzi dika ụzọ na usoro e si enweta mmezu mbunuche ọmụmụ ọ bụla. Ihe nke a pụtara bụ na ọ bụ usoro nkuzi onyenkuzi na emejuputa mbunuche nkuzi ọbụla. Nwaigwe (2009) siri na usoro nkuzi ndị a: nkowa, nsughari asụsụ, mkparịtauka, ajuju egwuregwu na usoro ngwakorịgwá bụ usoro nkuzi ndi di mma iji kuziere ndi na-amụ asụsụ Igbo dika asụsụ nke abụọ.

N’ezi asụsụ, usoro nkuzi dị nnukwa mkpa na nkuzi ọ bụla. Onyenkuzi ọ bụla tọsiri inwe immuta usoro nkuzi di iche iche bu ndi ga-eme ka nkuzi di uto ma toto atoto. Ewepu usoro nkuzi, omeinchocha a lebakwara anya n’ihe ndi ozo ga-eme ka nkuzi di mfe ma meekwa kammuta di mfe. Ka nkuzi gaa were were na klaasi, onyenkuzi ga-agba mbo kwado nkuzi ya nkeoma tupu obata na klaasi. Ezigbo nkuzi na-ebute ezigbo mmuta.

Mmechi:

Nkuzi ọmụmụ asụsụ na omenala Igbo akwụrugo chim n’uloakwukwo sekondiri Naijiria. Nke a bu iji Mejuputa ihe ndiokammuta kpebiri n’ogbakontuleuche nke ha nwere n’afọ 1969. Bu nke mere ka e biputa akwukwo ukwu nke a kporo NATIONAL POLICY ON EDUCATION. Ma o buruna-enye iwu n’ihe gbasara nkuzi na omumu na-enweghi ndinkuzi, iwu ahụ ga-abu n’efu. Maka na o bu ndinkuzi chi igodo nkuzi na omumu n’uloakwukwo o bula. Ka nkuzi na mmuta gaa nkeoma n’asusu na omenala Igbo, ndinkuzi na-akuzi asusu Igbo ga-agba mbo mara ihe ndi ha kwesiri ime ma mee ha nkeoma. Nke a ga-eme ka omumu asusu na omenala Igbo toto atoto ma nweekwa egwu na mba Afirika na mba Ofesi niile.

Edensibia:

Dom-Anyanwu, N.L. & Iwuala, Z. (2010). “The NL2 and the Teacher. The Igbo Example”. *EUP International Journal of Education and Social Sciences*, Vol.2, No.2.

Dom-Anyanwu, N.L. (2016). An Evaluation of Igbo Second Language Curriculum Implementation in Lagos State Junior Secondary School. Unpublished PhD Thesis. Lagos State University, Ojo.

A Publication of College of Languages and Communication Arts Education, Lagos State University of Education

- Federal Republic of Nigeria (2014). *National Policy on Education*. Abuja: NERDC.
- Iwobi, U.M.O. (1985). Improving Teacher Education Programme in Nigeria. *Nigerian Journal of Curriculum Studies*. Special No. 37.
- NERDC (1999). National Curriculum for Junior Schools Nigeria Second Languages – Hausa, Igbo and Yoruba. Abuja.
- Nwagwu, N. (2009). *Methods of Teaching Igbo as a Second Language*. Owerri: Divine Publisher.
- Stufflebeam, D.L. (1999). *Educational Evaluation and Decision Making*. Ithaca: Peacock.